

Účinky dohôd uzavretých v rámci Svetovej obchodnej organizácie (WTO) v právnom poriadku Európskej únie^[1]***Effects of the WTO Agreements in the European Union Legal Order*****doc. JUDr. PhDr. Ing. Michael Siman, PhD., D.E.A.^[2]****Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav medzinárodného a európskeho práva*****Anotácia***

Dohody uzatvorené v rámci Svetovej obchodnej organizácie (dohody WTO) sú súčasťou právneho poriadku Európskej únie, ale vzhľadom na svoju povahu a ciele majú v ňom špecifické postavenie. Na rozdiel od iných medzinárodných dohôd uzavretých Úniou je ich priamy účinok podľa judikatúry Súdneho dvora vylúčený. Napriek tomuto vylúčeniu Súdny dvor zaviedol takzvané výnimky Fediol a Nakajima, ktoré umožňujú skúmať platnosť aktov inštitúcií Únie z hľadiska dohôd WTO, ak Únia chcela vykonať konkrétny záväzok prijatý v rámci WTO alebo ak akt Únie výslovne odkazuje na konkrétne ustanovenia týchto dohôd. Na zabezpečenie účinnosti dohôd WTO navyše slúži nepriamy účinok týchto dohôd, ktorý znamená, že príslušná právna úprava Únie, ako aj vnútroštátna právna úprava sa musí, pokiaľ je to možné, vykladať v súlade s týmito dohodami. Hoci pôsobnosť nepriameho účinku je v tejto súvislosti obmedzená, tento nástroj má vzhľadom na vylúčenie priameho účinku dohôd WTO veľký význam pri ich uplatňovaní v právnom poriadku EÚ.

Annotation

Agreements concluded in the context of the World Trade Organisation (WTO Agreements) are part of the EU legal order, but, given their character and objectives, their position in this legal order is specific. Unlike other international agreements concluded by the Union, their direct effect is, according to the case-law of the Court of Justice, excluded. Despite this exclusion, the Court of Justice has established the so-called Fediol and Nakajima exceptions, which allow the legality of measures adopted by EU institutions to be reviewed in the light of the WTO Agreements if the Union intended to implement a particular obligation assumed in the context of the WTO or if the EU measure expressly refers to specific provisions of the WTO Agreements. Moreover, the effectiveness of the WTO Agreements is also achieved through indirect effect of those agreements, which means that the relevant EU legislation as well as national legislation must be, as far as possible, interpreted in accordance with those agreements. Although the scope of application of indirect effect is, in this context, limited, since direct effect

of WTO Agreements is excluded, it is an instrument of great importance in the application of those agreements in the EU legal order.

Klíčové slová

Svetová obchodná organizácia, dohody WTO, priamy účinok, nedostatok vzájomnosti, výnimky Fediol a Nakajima, nepriamy účinok, záväznosť, prednosť pred sekundárnym právom EÚ

Key words

World Trade Organisation, WTO Agreements, direct effect, lack of reciprocity, Fediol and Nakajima exceptions, indirect effect, binding character, primacy over secondary EU law.

1. Úvod

Dohoda o založení Svetovej obchodnej organizácie (WTO), ako aj dohody uvedené v prílohách 1 až 4 tejto dohody (ďalej len „dohody WTO“) boli schválené v mene Európskeho spoločenstva rozhodnutím Rady 94/800/ES[3]. Hoci tieto dohody sú pre Úniu a jej členské štáty záväzné, v porovnaní s inými medzinárodnými dohodami uzavretými Úniou majú v jej právnom poriadku špecifické postavenie, ktoré sa prejavuje vo viacerých rovinách. Účelom tohto príspevku je preskúmať účinky tejto kategórie dohôd v práve Únie, a to tak pokiaľ ide o priamy, ako aj nepriamy účinok. V jednotlivých častiach bude preskúmané zásadné vylúčenie priameho účinku týchto dohôd podľa judikatúry Súdneho dvora spolu s výnimkami z tohto pravidla, ako aj ich nepriamy účinok, ktorý je vzhľadom na to, že tieto dohody principiálne nie sú priamo uplatniteľné, dôležitým, no prirodzene nie ideálnym prostriedkom na zabezpečenie ich účinnosti.

2. Zásadné vylúčenie priameho účinku

Súdny dvor vo veci *International Fruit Company*[4] posudzoval zlučiteľnosť niektorých nariadení Komisie so Všeobecnou dohodou o clách a obchode (GATT), pričom stanovil priamy účinok medzinárodnej dohody ako podmienku skúmania platnosti sekundárneho práva so zreteľom na túto dohodu. Konštatoval totiž, že na to, aby bolo možné dovoľávať sa neplatnosti aktu Spoločenstva, nestačí, aby bolo Spoločenstvo touto dohodou viazané, ale táto dohoda musí priznávať občanom Spoločenstva právo odvolávať sa na túto dohodu pred súdmi. V tomto smere bol priamy účinok

vymedzený ako nevyhnutná podmienka skúmania platnosti sekundárnych predpisov, pričom Súdny dvor preskúmal zmysel, celkovú štruktúru a znenie spornej dohody. Konštatoval, že táto dohoda, ktorá je podľa jej preambuly založená na zásade rokovaní uskutočnených na základe „vzájomných a obojstranne výhodných dojednaní“, sa vyznačuje veľkou flexibilitou jej ustanovení, najmä ustanovení, ktoré priznávajú možnosť odchýlky, opatrení, ktoré sa majú prijať v prípade výnimočných ťažkostí, a urovnávania sporov medzi zmluvnými stranami. Keďže dohoda GATT nespĺňala podmienky priameho účinku, nemohla mať vplyv na platnosť sporných nariadení Komisie.

Súdny dvor potvrdil svoj pôvodný záver, že GATT nemôže mať priamy účinok, v kontexte dohôd WTO vo veci Portugalsko/Rada[5], ktorej predmetom bol návrh Portugalska na zrušenie rozhodnutia Rady 96/386/ES[6] z 26. februára 1996 okrem iného pre porušenie určitých pravidiel a základných zásad WTO, najmä tých, ktoré sú obsiahnuté v dohode GATT z roku 1994 a v dohode o textile a odevoch (ďalej len „dohoda ATC“) a dohode o dovoznom licenčnom konaní, ktoré sú súčasťou prílohy 1 A dohody o založení WTO. Portugalská vláda argumentovala, že dohody WTO sa podstatne odlišujú od dohody GATT z roku 1947 najmä tým, že radikálne menia postup urovnávania sporov. Súdny dvor síce uznal tieto podstatné odlišnosti, ale poukázal na to, že systém vyplývajúci z dohôd WTO priznáva značný význam rokovaniu strán. Ďalej poznamenal, že dohoda o založení WTO, vrátane jej príloh, je podľa jej preambuly – tak ako dohoda GATT z roku 1947 – stále založená na zásade rokovaní s cieľom „uzavrieť vzájomné a obojstranne výhodné dojednania“, a teda sa z pohľadu Spoločenstva odlišuje od dohôd uzavretých medzi Spoločenstvom a nečlenskými krajinami, ktorými sa zavádza určitá nerovnováha záväzkov alebo vytvárajú osobitné integračné vzťahy so Spoločenstvom. Súdny dvor považoval za relevantný najmä nedostatok vzájomnosti na strane obchodných partnerov Únie, pokiaľ ide o priamy účinok dohôd WTO, ktorý mohol viesť k ich nejednotnému uplatňovaniu, a dospel k záveru, že dohody WTO vzhľadom na ich povahu a štruktúru v zásade nepatria k pravidlám, so zreteľom na ktoré má Súdny dvor preskúmať zákonnosť aktov inštitúcií Spoločenstva. Tento výklad potvrdzovala aj preambula rozhodnutia 94/800/ES, v ktorej sa výslovne uvádza, že na dohodu o založení WTO vrátane jej príloh sa vzhľadom na jej povahu nemožno priamo odvolávať na súdoch Únie ani členských štátov.

Súdny dvor z tých istých dôvodov odmietol aj priamy účinok ustanovení Dohody o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva (TRIPS), ktorá tvorí prílohu dohody WTO[7], a tiež priamy účinok rozhodnutí a odporúčaní orgánu na urovnávanie sporov WTO[8]. Vzhľadom na spomenutý špecifický charakter dohôd WTO Súdny dvor tiež odmietol preskúmať existenciu škody, ktorú údajne spôsobilo Spoločenstvo tým, že nevykonalo rozhodnutie orgánu na urovnávanie sporov WTO, ktorým sa konštatovala nezlučiteľnosť opatrenia Spoločenstva s pravidlami WTO.[9] Tieto osobitné črty dohôd WTO podľa Súdneho dvora bránili aj zohľadneniu ich ustanovení v rámci žaloby o neplatnosť nariadenia podanej členským štátom.[10] Možno konštatovať, že opísaný protekcionistický prístup Súdneho dvora, ktorý principiálne odmieta priamy účinok dohôd WTO, je odôvodnený predovšetkým rizikom ohrozenia právnej rovnosti.[11] Treba tiež poukázať na to, že dohody WTO neobsahujú nijaký odkaz na postavenie dohôd vo vnútroštátnom právnom poriadku zmluvných štátov a – na rozdiel od práva Únie – nevytvorili nový právny poriadok, ktorý by zahŕňal zmluvné strany alebo členské štáty a ich občanov, pričom systém

týchto dohôd vôbec nezaväzuje vnútroštátne súdy, aby sa zdržali uplatnenia ustanovenia, ktoré je v rozpore s pravidlami WTO.[12]

3. Výnimky zo zásady priamej neuplatniteľnosti: Fediol a Nakajima

Vo veci Fediol[13] Súdny dvor dospel k záveru, že neexistencia priameho účinku ustanovení dohody GATT za okolností, keď akt Spoločenstva, konkrétne nariadenie Rady (EHS) č. 2641/84[14], oprávňoval hospodárske subjekty dovoľávať sa týchto ustanovení v sťažnosti podanej Komisii s cieľom preukázať protiprávnosť obchodných praktík, ktoré im údajne spôsobili ujmu, nebránila tomu, aby Súdny dvor preskúmal zákonnosť rozhodnutia Komisie, v ktorom Komisia uplatnila predmetné ustanovenia. Vo veci Nakajima[15] následne Súdny dvor v súvislosti s Dohodou o vykonávaní článku VI dohody GATT (ďalej len „antidumpingový kódex“) nestanovil podmienku priameho účinku (ktorý bol a stále je v prípade dohôd WTO principiálne vylúčený), ale poukázal na záväznosť tejto dohody pre Spoločenstvo, ktorú konštatoval v už citovanom rozsudku International Fruit Company[16], pričom dospel k záveru, že vzhľadom na to, že v posudzovanom prípade bolo sporné nariadenie Rady (EHS) č. 2423/88[17] prijaté s cieľom vykonať medzinárodné záväzky, ktoré Spoločenstvu vyplývali z článku VI dohody GATT a z antidumpingového kódexu, bol oprávnený preskúmať súlad tohto nariadenia s príslušnými pravidlami GATT.

Vo veci Nemecko/Rada[18] Súdny dvor ďalej spresnil, že v dôsledku špecifických znakov, ktorými sa vyznačuje dohoda GATT, jej ustanovenia nemožno považovať za bezpodmienečné a na základe zmyslu, všeobecnej systematiky ani znenia tejto dohody nemožno dospieť k záveru, že jej ustanovenia majú byť priamo účinné, pričom však na základe vyššie citovanej judikatúry vymedzil dva prípady, v ktorých majú súdy Únie právomoc preskúmať zákonnosť dotknutého aktu Únie s ohľadom na pravidlá WTO: a) ak Únia chcela vykonať konkrétny záväzok prijatý v rámci WTO, alebo b) ak akt Únie výslovne odkazuje na konkrétne ustanovenia dohôd WTO. Treba však poznamenať, že tieto dve výnimky z pravidla, že dohody WTO nie sú priamo uplatniteľné, ktoré boli zakotvené v citovaných rozhodnutiach Fediol a Nakajima, neznamenajú, že dohody WTO majú v týchto prípadoch priamy účinok v tom zmysle, že by priznávali práva, ktorých sa môžu jednotlivci bezprostredne dovoľávať, keďže možnosť domáhať sa uplatnenia ustanovenia dohody WTO je podmienená existenciou aktu Únie,[19] a možno ich považovať aj za určitú formu nepriameho účinku.[20] Najpresnejšie ich však možno vymedziť nie ako výnimky z pravidla, že dohody WTO nemajú priamy účinok, ale ako výnimky z pravidla, že podmienkou zohľadnenia medzinárodnej dohody v tomto kontexte je jej priamy účinok.[21]

Súdny dvor neskôr do určitej miery zúžil pôsobnosť výnimky, ktorú vymedzil v citovaných rozsudkoch Nakajima a Nemecko/Rada, a to v rozsudkoch Van Parys[22] a Ikea Wholesale[23]. V prvom uvedenom rozsudku konštatoval, že Spoločenstvo tým, že sa po prijatí rozhodnutia orgánu na urovnávanie sporov WTO z 25. septembra 1997 zaviazalo dodržiavať pravidlá WTO a najmä článok I ods. 1 a článok XIII GATT z roku 1994, nezamýšľalo prevziať konkrétnu povinnosť v rámci WTO, ktorá by mohla odôvodniť

výnimku z nemožnosti dovolávania sa pravidiel WTO pred súdmi Spoločenstva a umožniť im preskúmanie zákonnosti príslušných predpisov Spoločenstva z hľadiska týchto pravidiel. Pripomenul, že napriek existencii rozhodnutia orgánu na urovnávanie sporov, ktorým sa konštatuje nezlučiteľnosť opatrení prijatých jedným z členov s pravidlami WTO, systém urovnávania sporov WTO priznáva značný význam rokovaniu strán. V druhom uvedenom rozsudku Súdny dvor odmietol preskúmať zákonnosť nariadenia Rady (ES) č. 2398/97[24] vzhľadom na Dohodu o uplatňovaní článku VI Všeobecnej dohody o clách a obchode z roku 1994[25] (ďalej len „antidumpingová dohoda“) tak, ako bola neskôr vykladaná odporúčaniami orgánu na urovnávanie sporov WTO, keďže z následných nariadení jasne vyplývalo, že Spoločenstvo vylúčením vrátenia cla zaplateného podľa citovaného nariadenia vôbec nezamýšľalo splniť si konkrétnu povinnosť prevzatú v rámci WTO.

Je potrebné poukázať na to, že uvedené výnimky zakotvené v rámci judikatúry týkajúcej sa dohôd GATT a WTO nezodpovedajú všeobecnému prístupu k skúmaniu zákonnosti predpisov Únie.[26] Ako totiž Súdny dvor konštatoval vo veci Rada a i./Vereniging Milieudefensie a Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht[27], v ktorej sa zaoberal práve možnosťou rozšíriť ich pôsobnosť v kontexte Dohovoru o prístupe k informáciám, účasti verejnosti na rozhodovacom procese a prístupe k spravodlivosti v záležitostiach životného prostredia (ďalej len „Aarhuský dohovor“), je pravda, že v prípade, že Únia zamýšľala vykonať osobitnú povinnosť, ktorú prevzala v rámci dohôd WTO, alebo v prípade, keď dotknutý akt práva Únie výslovne odkazuje na konkrétne ustanovenia týchto dohôd, Súdnemu dvoru prináleží preskúmať zákonnosť dotknutého aktu a aktov prijatých na jeho vykonanie vzhľadom na pravidlá týchto dohôd, no tieto výnimky boli odôvodnené len osobitosťami dohôd, ktoré viedli k ich uplatneniu, a preto nebolo možné uplatniť ich na Aarhuský dohovor.

4. Nepriamy účinok

Neexistencia priameho účinku dohôd WTO neznamená, že tieto dohody sa nemajú zohľadniť v rámci právneho poriadku Únie. Ako totiž konštatoval Súdny dvor, dôsledkom prednosti medzinárodných dohôd uzavretých Spoločenstvom pred sekundárnymi predpismi Spoločenstva je, že tieto predpisy sa musia v čo najväčšej miere vykladať v súlade s týmito dohodami.[28] Treba poznamenať, že uplatnenie nepriameho účinku nie je – na rozdiel od priameho účinku – podmienené presnosťou, jednoznačnosťou či nepodmienenosťou predmetného ustanovenia, pričom sa nepovažuje len za „náhradné“ riešenie namiesto priameho účinku, ale aj za primárny nástroj na zabezpečenie účinnosti právnej úpravy Únie.[29]

Technika konformného výkladu navyše umožňuje Súdnemu dvoru, aby bez ohrozenia rovnováhy medzi inštitúciami Únie podal výklad, ktorý zabráni rozporom medzi právom Únie, resp. vnútroštátnym právom na jednej strane a medzinárodným právom na druhej strane.[30] Zásada nepriameho účinku, resp. konformného výkladu sa vzťahuje aj na dohody WTO,[31] ktorých priamy účinok je principiálne vylúčený, ale jej pôsobnosť je v tomto prípade obmedzená, keďže je podmienená existenciou

relevantného predpisu Únie, ktorý je dostatočne flexibilný na to, aby umožňoval výklad, ktorý je v súlade s dohodami WTO. Z tohto hľadiska sa nepriamy účinok týchto dohôd nezdá byť uspokojivým prostriedkom na ochranu subjektívnych práv, ktoré z nich môžu vyplývať.[32]

Ako bolo uvedené vyššie, pokiaľ ide o Dohodu o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva (ďalej len „dohoda TRIPS“), ktorá tvorí prílohu dohody o založení WTO, Súdny dvor vo veci Dior[33] rozhodol, že táto dohoda nemá priamy účinok, pričom však poznamenal, že konštatovanie, že ustanovenia tejto dohody nemajú priamy účinok, úplne nerieši problém, na ktorý poukázali vnútroštátne sudy v predmetnej veci. V súvislosti s článkom 50 ods. 6 dohody TRIPS ako procesným ustanovením upravujúcim zánik dočasných opatrení rozlíšil dve situácie: a) ak ide o oblasť, na ktorú sa vzťahuje dohoda TRIPS a v ktorej Spoločenstvo už prijalo právne predpisy, a b) ak ide o oblasť, v ktorej Spoločenstvo ešte neprijalo právne predpisy a ktorá v dôsledku toho patrí do právomoci členských štátov. Konštatoval, že v prvom uvedenom prípade majú vnútroštátne sudy povinnosť uplatniť príslušné vnútroštátne predpisy, pokiaľ je to možné, vzhľadom na znenie a účel článku 50 dohody TRIPS, zatiaľ čo v druhej uvedenej situácii právo Spoločenstva nevyžaduje ani nezakazuje, aby právny poriadok členského štátu priznal jednotlivcom právo priamo sa odvolávať na pravidlo stanovené v článku 50 ods. 6 dohody TRIPS alebo uložil súdom povinnosť uplatňovať toto pravidlo ex offio. Je teda zrejmé, že nepriamy účinok dohody TRIPS na základe práva Únie závisí od toho, či sa daná situácia spravuje právom Únie. Ak sa neuplatní právo Únie, vnútroštátne sudy samozrejme môžu priznať predmetnému ustanoveniu tejto dohody aj priamy účinok, no ak sa uplatní právo Únie, sú povinné priznať mu v každom prípade nepriamy účinok, ako to konštatoval Súdny dvor, keďže táto povinnosť im vyplýva z práva Únie.

Okrem toho napríklad vo veci SCF[34] Súdny dvor konštatoval, že dohoda TRIPS a Zmluva Svetovej organizácie duševného vlastníctva (WIPO) o umeleckých výkonoch a zvukových záznamoch (ďalej len „WPPT“) sú síce uplatniteľné v právnom poriadku Únie, ale nemajú priamy účinok. V súvislosti s dohodou TRIPS Súdny dvor pripomenul, že ustanovenia tejto dohody vzhľadom na ich povahu a štruktúru nemajú priamy účinok ani nevytvárajú pre jednotlivcov práva, ktoré môžu títo jednotlivci priamo uplatňovať na súde podľa práva Únie.

Pokiaľ ide o WPPT, Súdny dvor podobne dospel k záveru, že uplatnenie jej ustanovení v rámci ich vykonávania alebo účinkov závisí od vydania ďalších aktov, a preto jej ustanovenia nemajú v práve Únie priamy účinok ani nevytvárajú pre jednotlivcov práva, ktoré môžu títo jednotlivci priamo uplatňovať na súde. Keďže však dohoda TRIPS a WPPT boli podpísané Úniou, ako neoddeliteľná súčasť právneho poriadku Únie boli záväzné pre inštitúcie Únie a členské štáty, a preto im Súdny dvor priznal nepriamy účinok. Pojem „verejný prenos“ obsiahnutý v právnych predpisoch Únie, konkrétne v smerniciach 92/100/EHS[35] a 2001/29/ES[36], sa mal v dôsledku toho vykladať vo svetle rovnocenných pojmov obsiahnutých v dohode TRIPS, ako aj vo WPPT, a to takým spôsobom, aby zostal zlučiteľný s týmito prameňmi medzinárodného práva, pričom sa mal takisto zohľadniť kontext, v ktorom sa tieto pojmy používajú, a ciele sledované príslušnými ustanoveniami dohôd v oblasti duševného vlastníctva.

Uvedený pojem sa mal navyše vykladať v súlade s Medzinárodným dohovorom o ochrane výkonných umelcov, výrobcov zvukových záznamov a vysielačích organizácií, podpísaným v Ríme 26. októbra 1961 (ďalej len „Rímsky dohovor“), ktorý síce nebol súčasťou právneho poriadku Únie, a preto nebol uplatniteľný v rámci nej, no Únia mala podľa WPPT povinnosť nebrániť členským štátom v plnení povinností vyplývajúcich z tohto dohovoru, a preto mal Rímsky dohovor podľa Súdneho dvora v rámci Únie nepriame účinky. Nepriamy účinok týchto medzinárodných dohôd bol možný práve vďaka existencii príslušnej sekundárnej právnej úpravy Únie, ktorá sa mala vykladať v súlade s ustanoveniami týchto dohôd.

5. Záver

V prípade dohôd WTO Súdny dvor vylúčil priamy účinok, pričom nadviazal na svoju judikatúru týkajúcu sa predchádzajúcej dohody GATT. Hoci skutočnosť, že Súdny dvor neprehodnotil svoju „protektivistickú“ judikatúru ani po zdokonaleniach zavedených v rámci dohôd WTO, bola predmetom kritiky a možno namietat, že vylúčenie priameho účinku má za následok oslabenie práv, ktoré môžu jednotlivcom vyplývať z týchto dohôd, ustálená judikatúra Súdneho dvora, ktorá potvrdzuje neexistenciu ich priameho účinku, je odôvodnená špecifickými črtami týchto dohôd.

Aj napriek tomu, že zohľadnenie medzinárodnej dohody pri skúmaní platnosti sekundárnych predpisov Únie je spravidla podmienené priamym účinkom tejto dohody, v prípade dohôd WTO Súdny dvor vo svojich rozhodnutiach Fediol a Nakajima zaviedol dve výnimky z tohto pravidla, ktoré sa špecificky týkajú práve tejto kategórie medzinárodných dohôd. Pravidlo, že dohody WTO nie sú priamo uplatniteľné, však nebráni uplatňovaniu mechanizmu konformného výkladu, resp. nepriamemu účinku týchto dohôd, ktorý je odôvodnený ich záväznosťou a prednosťou pred sekundárnou právnou úpravou Únie. Vzhľadom na to, že nepriamy účinok medzinárodných dohôd je podmienený existenciou príslušných predpisov, ktoré majú byť predmetom konformného výkladu, jeho pôsobnosť je obmedzená. Nepriamy účinok teda určite nie je ideálnym prostriedkom na zabezpečenie účinnosti dohôd WTO, ale vzhľadom na náležité odôvodnené vylúčenie ich priameho účinku má veľký význam pri uplatňovaní týchto dohôd v právnom poriadku Únie. 1. Úvod

Dohoda o založení Svetovej obchodnej organizácie (WTO), ako aj dohody uvedené v prílohách 1 až 4 tejto dohody (ďalej len „dohody WTO“) boli schválené v mene Európskeho spoločenstva rozhodnutím Rady 94/800/ES[3]. Hoci tieto dohody sú pre Úniu a jej členské štáty záväzné, v porovnaní s inými medzinárodnými dohodami uzavretými Úniou majú v jej právnom poriadku špecifické postavenie, ktoré sa prejavuje vo viacerých rovinách. Účelom tohto príspevku je preskúmať účinky tejto kategórie dohôd v práve Únie, a to tak pokiaľ ide o priamy, ako aj nepriamy účinok. V jednotlivých častiach bude preskúmané zásadné vylúčenie priameho účinku týchto dohôd podľa judikatúry Súdneho dvora spolu s výnimkami z tohto pravidla, ako aj ich nepriamy účinok, ktorý je vzhľadom na to, že tieto dohody principiálne nie sú priamo uplatniteľné, dôležitým, no prirodzene nie ideálnym prostriedkom na zabezpečenie ich účinnosti.

Použité informačné zdroje:

CASOLARI, F.: The Acknowledgment of the Direct Effect of EU International Agreements: Does Legal Equality Still Matter? In: Rossi, L. S., Casolari, F. (eds.): The principle of Equality in EU Law. Cham: Springer, 2017, s. 83 – 129

KUIJPER, P. J.: The Case Law of the Court of Justice of the EU and the Allocation of External Relations Powers: Whither the Traditional Role of the Executive in EU Foreign Relations. In: Cremona, M., Thies, A. (eds.): The European Court of Justice and External Relations Law: Constitutional Challenges. Oxford: Hart Publishing, 2014, s. 95 – 114, na s. 105

MOHAY, Á.: The Status of International Agreements Concluded by the European Union in the EU Legal Order. In: Právni vjesnik, roč. 33, č. 3 – 4, s. 151 – 163, na s. 157

RUIZ FABRI, H.: Is There a Case – Legally and Politically – for Direct Effect of WTO Obligations? In: European Journal of International Law, roč. 25, č. 1, s. 151 – 173, na s. 159

Pozri Craig, P, de Búrca, G.: EU Law. Text, Cases, and Materials, Sixth edition. Oxford University Press, 2015, s. 210

ŽIVIČNJAK, I.: Effect of WTO Law in the EU and the Individual's Right to Damages Caused by a Breach of WTO Law. In: Croatian Yearbook of European Law and Policy, roč. 8, s. 531–560, na s. 553

Poznámky pod čiarou

[1] Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-16-0540

[2] Kontakt: michael.siman@paneurouni.com

[3] Rozhodnutie Rady z 22. decembra 1994 týkajúce sa uzavretia dohôd v mene Európskeho spoločenstva, pokiaľ ide o záležitosti v rámci jeho kompetencie, ku ktorým sa dospelo na Uruguajskom kole multilaterálnych rokovaní (1986 – 1994) (Ú. v. ES L 336, s. 1; Mim. vyd. 11/021, s. 80)

[4] Rozsudok z 12. decembra 1972 (21 až 24-72, EU:C:1972:115, body 7, 8, 20 a 21, 27 a 28)

[5] Rozsudok z 23. novembra 1999, Portugalsko/Rada (C-149/96, EU:C:1999:574, body 25, 31, 36 a 42 až 48)

[6] Rozhodnutie z 26. februára 1996, ktoré sa týka uzatvorenia memorandá o porozumení medzi Európskym spoločenstvom a Pakistanskou islamskou republikou a medzi Európskym spoločenstvom a Indickou republikou o dojednaniach v oblasti prístupu textilných výrobkov na trh (Ú. v. ES 1996 L 153, s. 47)

[7] Rozsudok zo 14. decembra 2000, Dior (C-300/98 a C-392/98, EU:C:2000:688, bod 44)

[8] Pozri rozsudok z 9. septembra 2008, FIAMM (C-120/06 P a C-121/06 P, EU:C:2008:476, body 128 a 129)

[9] Rozsudok z 30. septembra 2003, Biret (C-93/02 P, EU:C:2003:517, body 62 až 66)

[10] Rozsudok z 5. októbra 1994, Nemecko/Rada (C-280/93, EU:C:1994:367, bod 109)

[11] Pozri v tomto zmysle Casolari, F.: The Acknowledgment of the Direct Effect of EU International Agreements: Does Legal Equality Still Matter? In: Rossi, L. S., Casolari, F. (eds.): *The principle of Equality in EU Law*. Cham: Springer, 2017, s. 83 – 129

[12] Pozri návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Jääskinen 8. mája 2014 vo veci Rada a i./Vereniging Milieudefensie a Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht (EU:C:2014:310, bod 40)

[13] Rozsudok z 22. júna 1989 (70/87, EU:C:1989:254, body 19 až 22)

[14] Nariadenie zo 17. septembra 1984 o posilnení spoločnej obchodnej politiky, najmä pokiaľ ide o ochranu pred nedovolenými obchodnými praktikami (Ú. v. ES L 252, s. 1)

[15] Rozsudok zo 7. mája 1991 (C-69/89, EU:C:1991:186, body 27 až 32)

[16] Rozsudok z 12. decembra 1972 (21 až 24-72, EU:C:1972:115, bod 18)

[17] Nariadenie z 11. júla 1988 o ochrane pred dumpingovými alebo subvencovanými dovozmi z krajín, ktoré nie sú členmi Európskeho hospodárskeho spoločenstva (Ú. v. ES L 209, s. 1)

[18] Rozsudok z 5. októbra 1994 (C-280/93, EU:C:1994:367, body 110 a 111). Pozri tiež rozsudok z 9. septembra 2008, FIAMM (C-120/06 P a C-121/06 P, EU:C:2008:476, bod 112)

[19] Pozri Živičnjak, I.: Effect of WTO Law in the EU and the Individual's Right to Damages Caused by a Breach of WTO Law. In: *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, roč. 8, s. 531–560, na s. 553

[20] Pozri v tomto zmysle Mohay, Á.: The Status of International Agreements Concluded by the European Union in the EU Legal Order. In: *Pravni vjesnik*, roč. 33, č. 3 – 4, s. 151 – 163, na s. 157

[21] Pozri Ruiz Fabri, H.: Is There a Case – Legally and Politically – for Direct Effect of WTO Obligations? In: *European Journal of International Law*, roč. 25, č. 1, s. 151 – 173, na s. 159

[22] Rozsudok z 1. marca 2005 (C-377/02, EU:C:2005:121, body 41 a 42)

[23] Rozsudok z 27. septembra 2007 (C-351/04, EU:C:2007:547, bod 35)

[24] Nariadenie z 28. novembra 1997 o uložení konečných antidumpingových ciel na dovozy bavlnenej posteľnej bielizne pochádzajúcej z Egypta, Indie a Pakistanu (Ú. v. ES L 332, s. 1)

[25] Ú. v. ES L 336, 1994, s. 103; Mim. vyd. 11/021.

[26] Pozri návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Jääskinen 8. mája 2014 vo veci Rada a i./Vereniging Milieudefensie a Stichting Stop Luchtverontreiniging Utrecht (EU:C:2014:310, bod 29)

[27] Rozsudok z 13. januára 2015 (C-401/12 P až C-403/12 P, EU:C:2015:4). Pozri tiež rozsudok zo 16. júla 2015, ClientEarth (C-612/13 P, EU:C:2015:486, body 56 a 57)

[28] Rozsudok z 10. septembra 1996, Komisia/Nemecko (C-61/94, EU:C:1996:313, bod 52)

[29] Pozri Craig, P, de Búrca, G.: *EU Law. Text, Cases, and Materials*, Sixth edition. Oxford University Press, 2015, s. 210

[30] Kuijper, P. J.: The Case Law of the Court of Justice of the EU and the Allocation of External Relations Powers: Whither the Traditional Role of the Executive in EU Foreign Relations. In: Cremona, M., Thies, A. (eds.): *The European Court of Justice and External Relations Law: Constitutional Challenges*. Oxford: Hart Publishing, 2014, s. 95 – 114, na s. 105

[31] Pozri napríklad rozsudok Súdu prvého stupňa z 27. januára 2000, BEUC (T-256/97, EU:T:2000:21, body 65 až 67)

[32] Pozri Živičnjak, I.: Effect of WTO Law in the EU and the Individual's Right to Damages Caused by a Breach of WTO Law. In: *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, roč. 8, s. 531 – 560, na s. 553

[33] Rozsudok zo 14. decembra 2000 (C-300/98 a C-392/98, EU:C:2000:688, body 43 až 48)

[34] Rozsudok z 15. marca 2012 (C-135/10, EU:C:2012:140, body 38 až 50 a 56)

[35] Smernica Rady z 19. novembra 1992 o nájomnom práve a výpožičnom práve a o určitých právach súvisiacich s autorskými právami v oblasti duševného vlastníctva (Ú. v. ES L 346, s. 61; Mim. vyd. 17/001, s. 120)

[36] Smernica Európskeho parlamentu a Rady z 22. mája 2001 o zosúladení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti (Ú. v. ES L 167, s. 10; Mim. vyd. 17/001, s. 230)